

PISMO FRANJE RAČKOG NEPOZNATOM (RIM, 9. LISTOPADA 1858.)

Marijan Šabić
Hrvatski institut za povijest
Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Slavonski Brod

UDK 929Rački, F.
94(497.5:456.31)“1858”(044.2)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 21.6.2021.
Prihvaćeno: 14.9.2022.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/y26keclj19>

U prilogu je priopćeno i komentarima popraćeno pismo Franje Račkog od 9. listopada 1858., u kojem Rački izlaže svoje viđenje trenutnog stanja u svetojeronimskom kaptolu Rimu u kojem je tada boravio, kao i svoju viziju utemeljenja Hrvatskog zavoda sv. Jeronima. Uz to, posebno se osvrće i na jezik prijevoda Svetog pisma Ivana Škarića. Premda je pismo sačuvano u ostavštini Slovaka Jána Mallýja u Književnom arhivu Slovačke narodne knjižnice u Martinu, priređivač u uvodu na temelju sadržaja pisma pretpostavlja da je upućeno Ivanu Črnčiću, koji je tada boravio u Institutu sv. Augustina u Beču.

Ključne riječi: Franjo Rački, korespondencija, Ján Mallý, Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima u Rimu, Ivan Črnčić, Ivan Matija Škarić

Istražujući u kolovozu 2019. u Književnom arhivu Slovačke narodne knjižnice u Martinu¹ teme vezane za projekt na kojem sam suradnik² u istoj sam ustanovi naišao na jedno opsežno i zanimljivo pismo Franje Račkog, sročeno u Rimu 9. listopada 1858.³ Među objavljenom prepiskom Franje Račkog historiografi su zacijelo najviše koristili *Korespondenciju Rački – Strossmayer*, koju je za prigodu stogodišnjice njegova rođenja uredio Ferdo Šišić,⁴ no i ostala je njegova obilna korespondencija, objavljena i neobjavljena, do danas ostala neiscrpnim izvorom podataka i inspiracije povje-

¹ Literárny archív Slovenskej národnej knižnice, Námestie J. C. Hronského 1, 036 01 Martin, Slovenská republika.

² Prilog je nastao u sklopu istraživanja koje je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost, projekt IP-2018-01-2539.

³ Franjo Rački, [*Pismo Franje Račkoga (Rim, 9. listopada 1858.)*], Slovenská národná knižnica – Literárny archív, Martin. Fond: Mallý, Ján (1829–1902), sign. 207.

⁴ Ferdo Šišić, *Korespondencija Rački – Strossmayer: o stogodišnjici rođenja Franje Račkoga*, sv. 1–4, Zagreb 1928. – 1931.

sničarima, filolozima i drugim istraživačima hrvatske političke, crkvene, pravne i kulturne povijesti i povijesti hrvatskoga nacionalnog identiteta uopće. Koliko mi je poznato, pismo koje ću priopćiti do sada nije objavljeno, a moglo bi biti zanimljivo istraživačima ranijeg razdoblja života i djelovanja Franje Račkog, kao i istraživačima povijesti Papinskoga hrvatskog zavoda svetog Jeronima u Rimu.

Katolički svećenik Ján Mallý, u čijoj je ostavštini sačuvano to pismo, bio je prilično važna osoba u slovačkom narodnom preporodu, prije svega kao urednik, novinar i preporodni politički aktivist, a u slovačkoj je kulturnoj povijesti ostao zapamćen kao Ján Mallý Dusarov, dodavanjem jednog od njegovih pseudonima kojima je potpisivao članke u novinama i časopisima.⁵ U vrijeme nastanka pisma bio je predavač i prefekt na bečkom Pazmaneu. Rački i Mallý u isto su vrijeme studirali na Pazmaneu i bez sumnje su se poznavali, ali čini mi se kako je to pismo, iako je u arhivu evidentirano kao upućeno Jánu Mallýju, ipak upućeno nekom drugom. Naime, na kraju pisma Rački je poslao ove pozdrave: "Pozdravte gs. Mihelčiča, Mallého (ako nije otišo? Kamo?), M. Ožegovića, Pejakovića, Škarića, Bužana i ostale našince". Za razliku od prezimena Malý, Mallý ni tada nije bilo često slovačko niti češko prezime a kada bi pismo ipak bilo upućeno Jánu Mallýju, vjerojatno bi Rački naveo i ime njegova prezimenjaka, kojeg pozdravlja. Osim toga, pismo je posvećeno isključivo hrvatskim temama, a Ján Mallý Dusarov tada je bio zaokupljen drugim interesima, tražio je svoje mjesto u bečkom visokoškolskom okruženju i iduće mu ga je godine kao predavaču pružio bečki Teresianum.⁶

Koji su to interesi koje je Rački dijelio s, prema pozdravima osobama nabrojanim na kraju pisma, bez sumnje bečkim adresatom? Prije svega, bila su to nastojanja prema revitalizaciji hrvatskog kolegija u Rimu, u kojem je tada boravio kao kanonik i član svetojeronimske bratovštine. Iako je tamo uglavnom bio posvećen istraživanjima starije hrvatske povijesti,⁷ Rački je istodobno bio i jedan od najagilnijih zagovornika utemeljenja Hrvatskog zavoda svetog Jeronima,⁸ i o svojim je nastojanjima, stavovima i vizijama, kao i o viđenju trenutnog stanja u kaptolu Sv. Jeronima iscrpno obavijestio primatelja pisma te ga je ohrabrio da njegova promišljanja slobodno prenese "onim koji mogu ih shvatiti, i kojim ih možete povjeriti". Posebnu je pozornost u pismu Rački posvetio materijalnom i financijskom stanju kaptola, značaju koji

⁵ Marcela Gbúrová, Politický realizmus Jána Mallého alebo pokus o politiku 'možného', *Studia Politica Slovaca: časopis pre politické vedy, najnovšie politické dejiny a medzinárodné vzťahy*, sv. 5, br. 1, Bratislava 2012., str. 5–25, 6.

⁶ Alena Švecová, *Ján Mallý-Dusarov – bibliografický leták [pri príležitosti 110. výročia úmrtia slovenského dejateľa, novinára, vydavateľa, vysokoškolského učiteľa a cirkevného hodnostára]*, Senica 2012., str. 1.

⁷ O historiografskom radu Franje Račkog u rimskim i talijanskim arhivima i knjižnicama vidi: Makso Pelosa, Značenje rada Franje Račkog u rimskim i talijanskim arhivima i bibliotekama za razvoj hrvatske historiografije, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, sv. 9, Zagreb 1979., str. 147–183.

⁸ Slavko Kovačić, Hrvatski kolegij u Rimu prije Apostolskog pisma *Slavorum gentem*, u: *Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima (1901–2001): zbornik u prigodi stoljetnice Papinskoga hrvatskog zavoda svetog Jeronima*, priur. Jure Bogdan, Rim 2001., str. 17–98, ovdje str. 37–38.

bi hrvatski zavod u Rimu trebao imati za hrvatski narod te molbi koju je bratovština uputila caru, u kojoj ga se molilo za uzdržavanje određena broja hrvatskih kanonika i kolegijalaca kao jezgre budućeg zavoda. Druga je važna tema pisma hrvatski prijevod *Svetog pisma*⁹ na kojem je od kraja dvadesetih godina 19. stoljeća, kada je postao profesor na Nadbiskupskom sjemeništu u Zadru, kroz trideset godina, uz pomoć sedmorice pisara, radio Ivan Matija Škarić, a tiskan je u Beču od 1858. do 1861. u sedamdeset svešćića.¹⁰ Već je ogledni svešćić Škarićeva prijevoda (1855.) izazvao brojne negativne reakcije i kritike, koje su se uglavnom odnosile na jezična načela za koja se prevoditelj odlučio, pridruživši se u početku izborom grafije i ikavice nastojanjima zadarskog jezično-kulturnog kruga. Rački je u pismu branio prevoditelja osvrćući se posebice na zamjerke upućene mu zbog tvorbe genitiva množine u prijevodu te ističući Škarićevu dobronamjernost i domoljublje (“Škarić ima više domoljublja, nego li svi biskupi dalmatinski, i ¾ česti dalmat. svetjenstva, da ih sve skupa u jedno stučete”).

Funkcioniranje i uzdržavanje Hrvatskog zavoda sv. Jeronima i Škarićev prijevod kao teme dominiraju pismom, no Rački se u njemu marginalno dotiče i drugih, primjerice rimskih odnosa (“u Rimu se više, nò igdje na to pazi, da čovjek nekome vlasti, izvanjskim dostojanstvom, rekô bi paradom na vidik izadje”), pojedinih crkvenih dostojanstvenika, jezične politike u kontekstu slavenskog jedinstva te naročito duhovnog stanja u Dalmaciji nad kojom zdvaja kako zbog talijanizacije tako i zbog pasivnosti dalmatinskog puka i klera, zanemarujući podatak da je Škarić za svoj prijevod *Svetog pisma* upravo u Dalmaciji prikupio najviše pretplatnika – čak njih 500 od ukupno 1350.¹¹ Rački se adresatu obraćao slobodnije nego što se te godine u korespondenciji obraćao, primjerice, Šafaříku, Hattali¹² ili Kukuljeviću,¹³ mjestimice svisoka i poučavajući ga, a na kraju pisma upućuje mu brojne zahtjeve za različitim uslugama, pa se može naslutiti da je riječ o osobi mlađoj od Račkog ili o osobi koja je u crkvenoj hijerarhiji bila na nešto nižem mjestu od njega. Ne navodi nijedno djelo iz kojeg bi se prema autorstvu moglo jasno odrediti komu piše, osim: “Šteta, što svoje listine poslaste u Zagreb. Ondje Vam ležu; Kukuljević nema kada, a ini nećedu ih gledati”. Premda ne mogu sa sigurnošću to tvrditi, čini mi se kako se s prilično visokim stupnjem vjerojatnosti može pretpostaviti da je pismo upućeno Ivanu Črnčiću, koji je bio godinu i pol mlađi od Račkog, pohađali su istu gimnaziju na Rijeci, a u

⁹ *Sveto pismu Staroha i Novoga uvita*, iz latinskog s obzirom na matične knjige izbistreno i iztumačeno po Ivanu Matiju Skarich, 12 sv., Beč 1858. – 1861.

¹⁰ Ivana Vrtić, O jeziku Škarićeva prijevoda Svetoga pisma, *Rasprave: časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, sv. 33, Zagreb 2007., str. 449–468, ovdje str. 451.

¹¹ Vrtić, O jeziku, str. 451–452.

¹² Vidi primjerice Ivan Pederin, Pisma Franje Račkoga u Prag. Pisma Franje Račkog Františku Palackom, Josefu Jirečku i Aloisu Vojtêhu Šemberi, *Croatia et Slavica ladertina*, sv. 4, Zadar 2008., str. 347–379; Marijan Šabić, Pisma Franje Račkog u Prag: bohemističke i slovakističke dopune, *Croatia et Slavica ladertina*, sv. 6, Zadar 2010., str. 195–215.

¹³ Tadija Smičiklas, *Život i djela Franje Račkoga*, Zagreb 1895., str. 182–196.

Institut sv. Augustina u Beču došao je 1857., četiri godine nakon Račkog,¹⁴ i tamo je boravio do 1861., kada je doktorirao teologiju.

Koji su razlozi u prilog toj pretpostavci? Krenuo bih od kraja pisma, jer je iz do sada objavljene korespondencije Franje Račkog razvidno da je Črnčić bio njegov pozudnik u Beču, preko kojeg je dolazio do potrebnih knjiga. Tako je Martinu Hattali, koji je u to vrijeme živio u Pragu, 9. ožujka 1860. napisao da mu se ubuduće knjige (ne samo od strane Hattale, nego od svih poznanika iz Praga) šalju isključivo na Črnčićevu adresu u bečki Frintaneum, odakle će mu ih on poslati u Rim, a iz pisma Hattali od 14. travnja 1860. saznajemo da je Črnčić bio posrednik i pri slanju knjiga u drugom smjeru.¹⁵ Druga podudarnost koja upućuje na Črnčića jesu retci u kojima se Rački osvrće na tvorbu genitiva množine ("S toga – prem branim kratki genitiv plur. jer jest slavjanski – nemislim, da bi se imalo, što naši vele, toliko na njem jahati, jer za nas i genitiv dugi nije nepravilan"), a upravo je tom problemu Črnčić poklonio veliku pozornost u prvoj svojoj kritici Škarićeva prijevoda u *Nevenu*, naročito u dijelu kritike objavljenom 5. srpnja 1858.¹⁶ Osim toga, Rački 9. listopada piše: "Drago mi bilo čuti, da g. Škarić izpravlja svoj prievod. Isto mi Horvat piša. Nastojte svi skupa, da taj prievod što izvrstniji izadje", te hvali Škarića kao domoljuba, a *Neven* će od 6. studenog 1858. početi objavljivati drugi Črnčićev osvrt na Škarićev prievod, taj put na njegov jedanaesti sveščić. U tom osvrtu, premda u spomenutoj prethodnoj kritici gotovo da nije našao lijepe riječi za Škarićeva nastojanja, Črnčić egzaltirano hvali prevoditelja koji je u međuvremenu korigirao jezik svog prijevoda:

"Za to prosasmo, nagovarasmo, vikasmo, bučasmo, već nego ikada na ikoje djelo, jer hotijasmo, da djelo, kolika u nas do sada nije nitko napisao, bude književno, a ne provincialno i loše. Dakle naša želja nije bila opaka: da bismo ju svi gojili i zalievali! Pak što dobismo; Prečastni g. Škarić usliša nas; hvala mu i čast! Mi se radujemo! nikada ne ćemo zaboraviti njegove i zaslúg: trideset godin djela za naš narod!"¹⁷

Strossmayer je 30. studenog 1861. napisao Račkom: "Stvari vaše po mogućnosti u red stavite, tako da ih Črnčić, koji na svaki način ima biti Vašim nasljednikom, lako u Vašem duhu nastaviti može".¹⁸ Ovakva odlučnost da Črnčić, koji je tek doktorirao, bude imenovan na takvo važno mjesto, biskupu zacijelo nije došla preko noći, nego je bila plodom dužeg promišljanja i konzultacija na raznim stranama. Nije stoga previše smjelo pretpostaviti da je Črnčić već u vrijeme nastanka ovog pisma pokazivao zanimanje za funkcioniranje svetojeronimskog kaptola i za odlazak u Rim te

¹⁴ Maja Polić, *Studenti Augustineuma (Frintaneuma) s područja Riječke nadbiskupije/metropolije (zapadna Hrvatska)*, *Croatica Christiana periodica*, god. 35, br. 67, Zagreb 2011., str. 143–152, ovdje str. 146.

¹⁵ Usp. Pederin, *Pisma Franje Račkoga*, str. 357–358; Šabić, *Pisma Franje Račkoga*, str. 64–66.

¹⁶ [Ivan Črnčić] I. Č., *Sveto pismo*. Prevod g. Škarića, *Neven*, sv. 7, br. 9, Zagreb 1858., str. 139–142; sv. 7, br. 9, Zagreb 1858., str. 156–159.

¹⁷ [Ivan Črnčić] I. Č., *Sveto pismo*. Prievod preč. g. Škarica, *Neven*, sv. 7, br. 32, Zagreb 1858., str. 511–512; sv. 7, br. 33, Zagreb 1858., str. 527–528; sv. 7, br. 35, Zagreb 1858., str. 559; sv. 7, br. 36, Zagreb 1858. str. 575.

¹⁸ Ferdo Šišić, *Korespondencija Rački – Strossmayer*, sv. 1, str. 6.

da ga je Rački svojim savjetima pripremao za boravak u Rimu, u kojem će 1863. postati ravnatelj Hrvatskog zavoda sv. Jeronima i na toj dužnosti, unatoč povremenim ozbiljnim neslaganjima s Račkim i biskupom Strossmayerom, ostati sve do smrti 1897.¹⁹ Bila pretpostavka o Črnčiću kao adresatu točna ili ne, ovo nam pismo ostaje svjedočanstvom o tom kako se Franjo Rački 1858. u Rimu iskreno i ustrajno zalagao za uspostavljanje hrvatskog zavoda u Rimu kao jednog od prosvjetnog i znanstvenog žarišta katoličke naravi hrvatskoga nacionalnog bića, koje bi moglo značajno utjecati na uvođenje liturgije na narodnom jeziku.

PISMO

Štovani prijatelju!

Oprostite, što Vam tek sada odgovaram; svakojaki poslovi me prieče, kojih se vazda otresti nemogu.

Žao mi je bilo razabrati iz Vaše knjige, da presv. biskup Strossmayer bje zlo uputjen o svrhi naše molbenice na austrijskoga Cara. Ja ga odmah bolje izviestih; tè ovieh dan očekujem odgovor. Mi zaprosismo u cara podporu, a ništa ino – podpori se nadamo, jer nam jest on zaštitnik; a molbenicu odpremismo na ponuku našega vrloga domorodca grofa Gučetića,²⁰ koj nas nebi bio na to uputio, da se ikakve pogibelji plaši. O pravu patronata nije se ni pomislilo, kamo li rieč povelu, a mi ga ni nebi mogli izručiti ikomu bez rimske stolice. Ja sam jedino in privatis molio Pavića, da donjuši u Beču bi li nam vlada htjela davati platju, kano inim austrijskim kaptolom; u takovu slučaju bi se dogovarali o patronatu. Evo kako ja stvar shvatjam. Kaptol Sv. Jerolima nemože se dugo uzdržati u takovu stanju, u kom jest sada. Pà ako bi i životario, kô do sada, svejedno je propao za naš narod, jer mu nebi ništa koristio. Sada se nješto počelo kretati. Doć će Topalović,²¹ doć će Mlinarić,²² pa ćemo moći nješto raditi. Nù mi ćemo moći tako dugo ovdje ostati, dok nam se pobočna vrela, mnogo bogatija od Sv. jerolimskih, nezamaše. Tada ćemo se opet povući natrag, svaki će za se skrbiti; ja baš naumih što potražiti u Hrvatskoj, čiem svoja znanstvena iztraživanja dovršim, jer nemogu uvijek inim ostati na trh. Isto će ini učiniti. Hoćeli doći vriedniji od nas, koji bi bar toliko volje imali raditi za narod, koliko je mi imamo?

¹⁹ Petar Strčić – Maja Polić, Franjo Rački i Josip Juraj Strossmayer o senjskome biskupu Vjenceslavu Šoiću i kanoniku / znanstveniku Ivanu Črnčiću, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, sv. 19, Varaždin 2008., str. 131–149.

²⁰ Lukša Gučetić (1803. – 1871.), dubrovački knez, austrijski diplomat, mecena i popularizator starije hrvatske književnosti. Bio je član uprave svetojeronimske bratovštine u Rimu. Usp. Kovačić, Hrvatski kolegij u Rimu, str. 41.

²¹ Mato Topalović (1812. – 1862.), književnik, etnolog i teolog, profesor filozofije na sjemeništu u Đakovu. Od 1855. bio je župnik u Gradištu kod Županje.

²² Stjepan Mlinarić (1814. – 876.) uistinu je, za razliku od Topalovića, već 1858. došao u Rim i ostao je tamo kao kanonik zavoda do 1864. Usp. Kovačić, Hrvatski kolegij u Rimu, str. 38; Tea Rogić Musa, Stjepan Mlinarić, u: *Hrvatska književna enciklopedija*, sv. 3, Zagreb 2011., str. 120–121.

Bože daj, ali veoma dvojim. Tad će Kaptol opet doći na ono, što je bio, ne pred kojim viekom, jer tada imaše velikih mužev, nego kakav bijaše počem od god. 1814. , t. j. biti će za nas mrtvo tielo.

Dakle – *conditio sine qua non* jest ono, da ga se materialno podigne, inače osobito u Rimu nemože djelovati ni na znanstvenom ni na praktičnom polju. S toga trebalo bi, da svaki kanonik imade na godinu bar 400 rimskih škudov. Nū dojakošnja platja tako je neznatna, da za ovu svotu trebala bi se glavnicā od kakovieh 60-80.000 fr. sr.²³ Pitam Vas prijatelju! Zar mi možemo tako silne novce od našega episkopata očekivati, jer niže duhovništvo nemože mnogo doprinieti? Biskup Ožegović²⁴ mnogo nemože, pa jest i star, a njegov nasljednik teško da će tako misliti, ko što on misli. Strossmayer blaga duša, u kom imamo najveću nadu, ali zar nebi i zanj sva žrtva od više velika bila? On s Haulikom²⁵ mnogo bi mogô, ali taj posljednji... O Dalmaciji ni spomena, ta na Haulikov poziv ona se nije ni odzvala; siromašna jest u džepu, ali još više u duhu i domoljubju. Zar indi sagriešismo, što se obratismo na darežljivost carsku? Kazat ćete: ali---. U Rimu smo, gdje u pravah naših i zakonih uvijek ćemo naći uztuk proti svakoj povriedi našieh povlastic, dolazile one odkud mu drago. Postavimo i taj slučaj: da se naša vlada odvaži opskrbiti nas kô austrijske kaptole, pa da i ona mienja kanonike, koje će joj predložiti Sbor sv. Jerolima, zar nebi tada vlada bila prema našem kaptolu, ko što je prema kaptolom austrijskim? Ni manje ni više. Pa šta odanle? Bolje bi nam bila práva obezbiedjena, nego li će tada biti, kad nam se kaptol cieća nestašice materialne ili razpadne, ili životariti bude kô do sada. U takovu slučaju doć će jamačno tudjinu u ruke, zvao se on ovako ili onako. Evo Vam na kratko moje mnjenje, o kom bi se još većma osviedočili, da poznajete tako dobro sve ovdašnje okolnosti, kô što ih ja poznajem. Mi se nalazimo u strahovitoj dilemi, iz koje će nas izvaditi jedini – novac. Negovorim sa materialnoga gledišta, jer da sam nanj pazio, nebi sada u Rimu sjedio – već govorim iz osvjedochenja, da bez bolje dotacije ništa nemožemo učiniti, dočim ovaj zavod dobro ustrojen bi nam mogao biti veoma koristan. U Rimu se više, nô igdje na to pazi, da čovjek njekom vlastju, izvanjskim dostojanstvom, rekô bi paradom na vidik izadje; akoprem nebi mogô s 400 škudi bog zna što tvoriti, ali ipak više bi mu rieč važila, nego mu sada važi. Da ste dva dana u Rimu, bi se o tom osviedočili. Naša svrha nebi bila samo znanstvena, nego i praktična. Da se ovdí sakupi liepa kita našinac, mnogo bi mogli učiniti za uvesti slavjansku liturgiju u jugoslavj. pokrajine U Rimu bi se manje protivili, nego li

²³ Slično je Rački pisao i Ivanu Kukuljeviću u pismu od 25. svibnja 1858.: "Mi smo bogci, a potrebe su velike. [...] Plašim se, da će se napokon kaptol razpasti; a nepomogne li mu se, bilo bi najbolje ukinuti ga, tē kod crkve sv. Jerolima namjestiti jednog Rectora i dva kapelana, pā ovíem dati cielu platju kaptola; jer se ovaj tako nemože uzdržati. Triebalo bi svakomu kanoniku dotjerati bar do 400 škud, a zato triebalo bi nam do 50.000 f." (Smičiklas, *Život i djela Franje Račkoga*, str. 190).

²⁴ Mirko Ožegović (1775. – 1869.), senjsko-modruški biskup.

²⁵ Kardinal Juraj Haulik (1788. – 1869.), zagrebački nadbiskup. O njegovoj spremnosti da pomogne sve-tojeronimskoj bratovštini u utemeljenju i razvoju budućeg zavoda vidi Kovačić, Hrvatski kolegij u Rimu, str. 37–38.

se misli. O tom imam jasnih dokazov, ali javno progovoriti nescienim za zrelo, ili bar mi niesmo zreli; mogli bismo upoznati Rim sa slovjetskim svietom, tē pospiešiti sje-dinjenje iztočne crkve sa zapadnom itd. Ali svega toga “conditio sine qua non” jest, da se kaptol sv. Jerolima uredi, dakle opet – novac. Ove moje misli, višeput očitovane, slobodno možete odkriti onim, koji mogu ih shvatiti, i kojim ih možete povjeriti.

Drago mi bilo čuti, da g. Škarić izpravlja svoj prievod. Isto mi Horvat²⁶ pišà. Nastojte svi skupa, da taj prievod što izvrstniji izadje. Dà kako još nam se boriti s tegobami, navlaš sintaktičnimi, ali nastojmo, koliko možemo očistiti jezik. Jedan učmo od drugoga, još nitko od više neznade. Oblici da budu pravilni, bar narodni, ako i neodgovaraju svim jezikoslovnim i slavističnim zahtjevom. S toga – prem branim kratki genitiv plur. jer jest slavjanski – nemislim, da bi se imalo, što naši vele, toliko na njem jahati, jer za nas i genitiv dugi nije nepravilan; nije slovjetski, ali jest razriečje. On nam neće dodijati, samo ako inače jezik od inostranstva očistimo. Naš genitiv dugi neće smetati ni Slovince ni ine Slovjene, da se bar približimo u pisanom jeziku. Kamo srieće, da zaprieka drugdje neleži! On genitiv t. j. kratki održati će u nas pobjedu prije ili poslie, ali po njim nećemo se sdružiti. Rado bi, da se možemo bar Jugoslovjeni u pismu sdružiti – jedinstvo u cielom Slovjentvu jest velika misao, koja se uzhitjene glave lasno uhvati, ali po zrielu sudu nemože se izvesti. Akademie i učeni ljudi, očistiše jezik, ali neima prilike, da bi bili izkrojili oddieljenim plemenam jedan jezik. Za to jest potrebiti posve im faktor, s kojim ljudske osnove naravskim putem riedko upravljaju.

Nemojte misliti, da biskup Cubranić²⁷ iz ljubavi prema jeziku, onako oštro izrazi se protiv Škarićevu prievodu. Šta se toga tiče: Škarić ima više domoljublja, nego li svi biskupi dalmatinski, i ¾ česti dalmat. svetjenstva, da ih sve skupa u jedno stučete. Strahovito! šta se radi po Dalmaciji, ondje jesu “rari nantes in gurgite vasto”, koji se brinu za naše stvari; dopisi, govori i razgovori itd. jesu svi talijanski. Njemština nije to počinila kroz sedam viekov iz Slovinac, što počini talijanština iz Dalmatinac kroz četiri vieka! Narod, koj propada, naj više sàm si je kriv. Zaprieke mogu razvitak priečiti, ali nemogu ga udušiti, ako onaj nespava, kojemu bilo bi bditi. Učimo od Madjarov. Taj narod zaslužuje, da mu kapu skinemo. Jedini mu je grieh, što dira u tudje; ali jest pun života.

Napokon – molim Vas budite tako dobri, tē izvršite mi sliedeće. Posietite Stjepana Pavlovića,²⁸ pozdravite ga od moje strane i recite mu, da njegov prievod s ostalimi ja poslah u Zagreb još prošloga srpnja, jer me umoli grof Gučetić otišav tada u Švaj-

²⁶ Vjerojatno je riječ o Nikoli Horvatu (1823. – 1911.), tadašnjem uredniku *Zagrebačkoga katoličkoga lista*, u kojem su tijekom 1858. objavljene brojne kritike Škarićeva prijevoda Svetog pisma. Usp. Vrtič, O jeziku Škarićeva prijevoda, str. 462.

²⁷ Biskup Vinko Čubranić (1802. – 1870.) imenovan je 1857. za papinskog administratora Trebinjsko-mrkanske biskupije.

²⁸ Vjerojatno je riječ o Stjepanu Pavloviću-Lučiću (1825. – 1905.), koji je kasnije postao pomoćni biskup splitsko-makarski.

carsku, Francezku, Englezku itd, a ovieh dan poslà mi iz Firenze pismo Pavlovićevo, gdje ga moli za svoj rukopis. Neka se indi obrati na g. Kukuljevića. Posvetu ima ja-mačno primiti ili Gučetić. On namjerava opet razpisati nagradu za naj bolji prievod iz koga klasika. Osviedočite Pavlovića, da bi u višebroju hrvatsko, jer slovjenko sklanjanje sliedio; s toga na stran s "ima, ama".

Zatim izručite ovo pismo dru. F. Miklošiću.²⁹ Molim ga, da bi izručio Vama netom izišavše Monumenta ad historian Serviae itd.³⁰ Ako ih on nebi imao, uzмите ih gdje drugdje, pa ih u svakom slučaju pošljite po pošti u nakrst ili inako na moje troškove – što prije, jer ih jedva izčekujem. Šteta, što svoje listine poslaste u Zagreb. Ondje Vam ležu; Kukuljević nema kada, a ini nećedu ih gledati.

Drago će mi biti, razveselite li me čestje kojim pismom. Pozdravte gs. Mihelčića,³¹ Mallého (ako nije otišo? Kamo?), M. Ožegovića,³² Pejakovića,³³ Škarića, Bužana³⁴ i ostale našince. Da ste zdravo!

U Rimu dne 9. listopada 1858.

Vaš prijatelj
Fr. Rački

[P. S.]

Ako bi što saznali o uspjehu naše molbenice na Cara, javte mi. Nemislim, da bi bio tako darežljiv bez ikakve koristi odlučiti 5.000 šk. na godinu, kako mislite. – Mo-lim Vas idite takodje knjigotržcu Braumülleru tē mu izjavite, da jedan od dvuih izti-skáh III i IV česta Kutschkerova djela o ženidbi,³⁵ što mi pred kojim mjesecom poslà, uzē poznat mu ovdješnji knjigotržac Spithöver; stoga neka mu isti Braumüller pošlje ostale knjige istoga djela, da mu bude podpuno. Dakle nije treba, da mu duplikat natrag pošljem. Oprostite!

²⁹ Franc Miklošič (1813. – 1891.), slovenski filolog, jedan od utemeljitelja suvremene slavistike. Predavao je slavistiku na sveučilištu u Beču od 1849. do 1885.

³⁰ *Monumenta Serbica spectantia historiam Serviae, Bosnae, Ragusii*, prir. Fran Miklošič, Beč 1858.

³¹ Franjo Mihelčić (1831. – 1896.), kasnije tajnik biskupa Strossmayera, boravio je u Institutu sv. Augustina u Beču od 1857. do 1860. Usp. Branko Ostajmer – Ivana Horbec, Institut sv. Augustina (Frintaneum) u Beču i pitomci iz Bosanske ili Đakovačke i srijemske biskupije, *Croatia Christiana periodica*, god. 38, br. 73, Zagreb 2014., str. 85–111, ovdje str. 93.

³² Metel Ožegović (1814. – 1890.), hrvatski političar i mecena. Godine 1851. imenovan je vijećnikom Vrhovnog (kasacionog) suda u Beču i članom Državnog savjeta, i u toj je službi ostao do umirovljenja početkom 1868. Usp. Agneza Szabo, Metel Ožegović u političkom i kulturno-prosvjetnom životu Hrvatske, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*, sv. 15, Križevci 2012., str. 196–202, ovdje str. 201.

³³ Stjepan Pejaković (1818. – 1904.), kasnije gradonačelnik Petrinje, u vrijeme nastanka pisma radio je kao perovođa u Ministarstvu unutarnjih poslova pri Hrvatskoj dvorskoj kancelariji u Beču.

³⁴ Herman Bužan (1800. – 1862.) od 1850. do 1860. bio je savjetnik pri Vrhovnom kasacijskom sudu u Beču, kao stručnjak za zemljišna pitanja i pitanja zadruga u Hrvatskoj. Usp. Nikola Švab, Herman Bužan, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 2, Zagreb 1989., str. 550–551.

³⁵ Johann Rudolf Kutschker, *Das Eherecht der katholischen Kirche nach seiner Theorie und Praxis: mit besonderer Berücksichtigung der in Österreich zu Recht bestehenden Gesetze*, sv. 1–5, Beč 1856.–1857.

Marijan Šabić

A Letter of Franjo Rački to an Unknown Addressee (Rome, 9 October 1858)

Summary

The article deals with a letter of Franjo Rački of 9 October 1858, in which Rački presents his view of the current situation in the St. Jerome's Chapter in Rome, where he was staying at the time, as well as his vision for the founding of the Croatian Institute of St. Jerome. Besides that, in the letter, he particularly comments on the characteristics of the language of the translation of the Holy Scripture of Ivan Škarić. Even though the letter is now kept in the collection of Slovak cultural worker Ján Mallý in the Literary Archive of Slovak National Library in Martin, the editor, based on its content, argues that it was addressed to Ivan Črnčić, who at that time resided in the St. Augustine Institute (Frintaneum) in Vienna. As the appendix, the full text of the letter is published and commented.

Key words: Franjo Rački, correspondence, Ján Mallý, Papal Croatian Institute of St. Jerome in Rome, Ivan Črnčić, Ivan Matija Škarić

